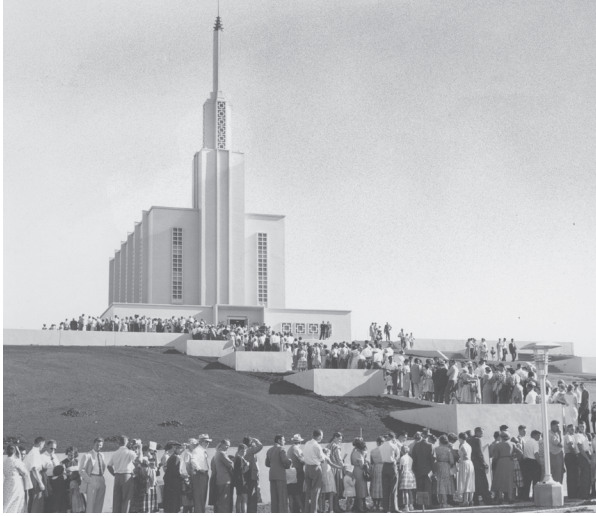

He Hītori Poto o te Temepara o Kirikiriroa, Aotearoa o Te Hāhi o Ihu Karaiti o te Hunga Tapu i ngā Rā o Muri Nei

I tīmata te pūrākau o te Temepara o Kirikiriroa, Aotearoa i mua noa atu i te tīmatanga o tōna hanganga i te tau 1956. I ngā tau 1830, i matakitea ai e ngā matakite Māori nō ngā iwi maha i te haerenga mai o ētahi karere whakapono e rerekē ai i ngā mihingare Karaitiana kua tūtakina kētia e rātou. E whakamārama ana i ngā tūmomo tohu mā reira e mōhiohia ai ēnei karere hou, i akiaki ngā matakite i ō rātou whānau kia kimihia ēnei karere me te whakaae ko ō rātou nei akoranga te kupu pono a te Atua.

Putā noa i ngā tau 1880, i whakapono te tokomaha o ngā tāngata Māori i mōhio ai ki ēnei matakite, ko ngā mihingare o Te Hāhi o Ihu Karaiti o Te Hunga Tapu i Ngā Rā o Muri Nei tonu aua karere i matakitea ai. I roto i te Pukapuka a Moromona, i whakaputaina ki te reo Māori i te tau 1889, he nui ngā akoranga i kimihia ai e te tokomaha o ngā tāngata Māori, e ōrite tonu ana ki ō rātou ake whakapono Māori. Nā wai rā, ka tahuri ngā hapū maha ki tēnei whakapono hou, ā, ka pōwhiritia ki te Hāhi o Ihu Karaiti. Mai i te tau 1885 ki te 1905, i piki te nama o ngā mema o te Hāhi i Aotearoa mā te 500 ōrau, ki te āhua 5,000.

Nā te hiahia kia whāngaihia tonutia ngā mema rangatahi ki te mātauranga, i whakatūria te Hāhi i ngā kura e rua ki Aotearoa i te rautau 20. I whakahaeretia te Kāreti Ahuwhenua Māori e pātata ana ki Heretaunga

mai i te tau 1913 tae noa ki te 1931, kātahi ka whakangaromia e te rū whenua. I muri i te pakanga tuarua o te ao, i whai whakaaro te Hāhi kia whakatūria he kura anō e pātata ana ki Kirikiriroa. Kāore i rawaka ngā rawa hanga whare me ngā kaihangā whare, nō reira i whakaae ngā kaiārahi i te tari matua o te Hāhi ki Te Pā Tote, Ūtā, Amerika, kia tukuna ngā rawa hanga whare me ngā kaiwhakahaere hanga whare hoki, mēnā ka whakaae te Hunga Tapu o Aotearoa, 12,000 i taua wā, ki te tuku kaiāwhina reipa me ngā rawa hei tautoko i ngā kaimahi.

I tīmata wawe te hanganga o te Kāreti Hāhi o Aotearoa (CCNZ) i te tau 1955, i te haerenga o Tumuaki David O. McKay mai i Te Pā Tote ki ngā whenua maha o te tonga o te moana nui a Kiwa. I runga i tā Tumuaki McKay mahere hāereere tētahi haerenga ki Kirikiriroa mō tēnei kaupapa hanganga. I taua wā, he tokoiti noa iho i mōhio ai i te kimi whenua hoki a ia mō tētahi temepara hou, hei manaaki i te 40,000 o te Hunga Tapu o Ngā Rā i Muri Nei i te Moana nui a Kiwa. I mau a Wendell B. Mendenhall, he mātanga hāpai i te hanganga o te CCNZ, ki a Tumuaki McKay ki te tihi o te puke pātata ki te kāreti, ā, i muri i taua wheako i mea a ia, "i titiro a Tumuaki McKay ki tēnei wāhi, i kite i tēnei puke ātaahua, ā, ka kī, 'ko tēnei te wāhi me whakatū i te temepara.'"

I tētahi hui tau o te Hāhi (he hui ā-motu) i ngā wiki whai muri iho, e 4,000 ngā mema o te Hāhi i whakatū harikoa nei i ō rātou ringa ki te tautoko i te hanganga o tētahi temepara, ahakoa te kaupapa hanganga nui tonu o te kāreti. Pērā ki te kura, ko te Temepara o Kirikiriroa, Aotearoa - te whare tuatahi o taua momo ki te Tuakoi Tonga o te ao - ka hangaia e ngā mihingare reipa.

I hoki mai a Tumuaki David O. McKay ki Aotearoa i te tau 1958 ki te whakatapu i te temepara. Mai i taua wā kua noho tērā hei wāhi tapu mō te Hunga Tapu i Ngā Rā o Muri Nei i ngā whenua katoa o te tonga o te Moana-nui-a-Kiwa. I te tau 2017, i kati te whare kia whakahoungia ai, ā, kia whakapakari i te whare mō ngā rū whenua.

I whakapāohotia te Tumuaiki o te Hāhi a Russell M. Nelson i te mahere kia whakatūria anō ngā temepara e rua ki Aotearoa, hei āwhina ki te manaaki i te Hunga Tapu ,115,000 nei o te whenua. I whakapāohotia te pānui mō te Temepara o Tāmaki Makaurau, Aotearoa i te Oketopa, 2018, ā, e hangaia ana i tēnei wā tonu ki Manukau. E whakaneinei ana ka huakina hei te 2024. I te Aperira, 2022, i whakapāohotia te pānui mō tētahi temepara ki Te Whanganui a Tara. I tēnei wā, e noho hīkaka ana te Hunga Tapu o Aotearoa i te whakatūwheratanga anō o te temepara o Kirikiriroa, he wāhi tapu ka taea e rātou te ako tonu mō te mahere o te Atua mō Āna tamariki.

